

a nové pojetí Bayesova pravidla

Inspirováno lekcí 3Blue1Brown: *The medical test paradox,
and redesigning Bayes' rule*

GaussAlgo · 2026

1. Úvod: Proč je medicínský test „paradoxní“?

Představ si test na závažnou nemoc, který je podle letáku **99 % přesný**. A přesto, když ti vyjde pozitivní výsledek, skutečná šance, že nemoc máš, může být jen okolo **10-15 %**, nebo i méně. Na první pohled to působí jako paradox – jak může být test dobrý a zároveň tak často „klamat“?

Odpověď leží v záměně dvou odlišných pojmů: přesnost testu samotného (senzitivita a specifická) vs. pravděpodobnost nemoci u konkrétního pacienta po obdržení výsledku (PPV). Bez znalosti prevalence nemoci v populaci není možné správně interpretovat výsledek testu.

Tento dokument vysvětluje:

- klasickou podobu Bayesova pravidla v kontextu medicínských testů,
- intuitivní frekvenční pohled (model 1 000 pacientů),
- přeformulování Bayesova pravidla v pojmech **odds** (kurzů) a **Bayesova faktoru** (likelihood ratio),
- proč je tato nová forma praktičtější pro klinickou praxi i lidskou intuici.

2. Základní pojmy v diagnostice

Před samotným výpočtem potřebujeme přesně vymezit pojmy, se kterými budeme pracovat. Vše se vztahuje k nemoci a testu, který se ji snaží odhalit.

Prevalence	Podíl populace, která má danou nemoc. Například 1 % znamená, že v průměru 1 člověk ze 100 ji má.
Senzitivita (citlivost)	Pravděpodobnost, že test vyjde pozitivně, pokud pacient nemoc skutečně má. Jinak řečeno: kolik nemocných test zachytí?
Specifická	Pravděpodobnost, že test vyjde negativně, pokud pacient nemoc nemá. Tedy: kolik zdravých test správně označí jako zdravé?
False Positive Rate (FPR)	Pravděpodobnost falešně pozitivního výsledku u zdravého člověka. Platí: $FPR = 1 - \text{specifická}$.
False Negative Rate (FNR)	Pravděpodobnost falešně negativního výsledku u nemocného. Platí: $FNR = 1 - \text{senzitivita}$.

Pozitivní prediktivní hodnota (PPV)	Pravděpodobnost, že pacient nemoc skutečně má, když test vyšel pozitivně . To je otázka, kterou si pokládá většina pacientů.
Negativní prediktivní hodnota (NPV)	Pravděpodobnost, že pacient je zdravý, když test vyšel negativně .

3. Frekvenční příklad: 1 000 pacientů

Nejjednodušší způsob, jak pochopit Bayesovo pravidlo, je pracovat s konkrétními počty místo abstraktních pravděpodobností. Představme si **1 000 lidí**, kteří podstoupí test.

Parametr	Hodnota	Výsledek
Prevalence	1 %	10 nemocných, 990 zdravých
Senzitivita	99 %	z 10 nemocných: 9 pozitivních, 1 negativní
Specifická	95 %	z 990 zdravých: 941 negativních, 49 pozitivních

Z těchto čísel snadno spočítáme **pozitivní prediktivní hodnotu (PPV)**:

$$PPV = \frac{TP}{TP + FP} = \frac{9}{9 + 49} = \frac{9}{58} \approx 15.5\%$$

TP = true positives (9), FP = false positives (49)

Toto je jádro paradoxu: test s vynikajícími parametry (senzitivita 99 %, specifická 95 %) dává pozitivní výsledek, který u vzácné nemoci (prevalence 1 %) znamená jen 15% šanci skutečného onemocnění. Většina „pozitivních“ pacientů je zdravých – jednoduše proto, že zdravých je v populaci mnohem více.

4. Klasická forma Bayesova pravidla

V klasické podobě Bayesova věta říká, jak aktualizovat pravděpodobnost hypotézy po obdržení nového důkazu:

$$P(A | B) = \frac{P(B | A) \cdot P(A)}{P(B)}$$

V kontextu medicínského testu:

- **A** = pacient má nemoc
- **B** = test vyšel pozitivně

$$P(\text{nemoc} \mid +) = \frac{P(+ \mid \text{nemoc}) \cdot P(\text{nemoc})}{P(+)}$$

Kde jmenovatel $P(+)$ je celková pravděpodobnost pozitivního výsledku – tedy součet případů, kdy je pozitivní u nemocného, i kdy je pozitivní u zdravého:

$$P(+)=P(+ \mid \text{nemoc}) \cdot P(\text{nemoc})+P(+ \mid \text{zdravý}) \cdot P(\text{zdravý})$$

Frekvenční příklad s 1 000 pacienty je přímou vizualizací tohoto vzorce: místo pravděpodobností pracujeme s absolutními počty, které jsou pro lidský úsudek přirozenější. Výsledek je ale totožný.

5. Intuitivní problém klasické formy

Přestože je klasická formulace matematicky korektní a elegantní, v praxi naráží na výrazné obtíže:

Záměna podmíněných pravděpodobností	Lékaři i pacienti často zaměňují $P(\text{nemoc} \mid +)$ s $P(+ \mid \text{nemoc})$. Jde o tzv. transpozici podmíněné pravděpodobnosti.
Skrytá normalizace	$P(+)$ v jmenovateli je mix nemocných a zdravých – v hlavě se špatně konstruuje bez explicitního výpočtu.
Přecenění pozitivního výsledku	Při nízké prevalenci lidé systematicky odhadují PPV mnohem výše, než skutečně je.

6. Odds (kurzy) místo pravděpodobností

3Blue1Brown navrhuje elegantní přeformulování Bayesova pravidla, které pracuje s **odds** (kurzy) místo přímo s pravděpodobnostmi. Odds jsou způsob vyjádření nejistoty, který se v sázkařství nebo v klinické medicíně přirozeně uplatňuje.

Co jsou odds?

Pokud je pravděpodobnost události p , pak odds ve prospěch této události jsou:

$$\text{odds} = \frac{p}{1-p}$$

Pravděpodobnost	Odds	Interpretace
1 %	1 : 99	1 nemocný na 99 zdravých
10 %	1 : 9	1 nemocný na 9 zdravých
50 %	1 : 1	Fifty-fifty
80 %	4 : 1	4 nemocní na 1 zdravého

Zpět z odds na pravděpodobnost:

$$p = \frac{\text{odds}}{1 + \text{odds}}$$

7. Bayesův faktor / Likelihood Ratio

Klíčovým pojmem v redesignu Bayesova pravidla je **Bayesův faktor** (v medicíně znám jako **likelihood ratio**). Říká nám, kolikrát je daný výsledek testu pravděpodobnější u nemocného než u zdravého člověka.

Likelihood Ratio pro pozitivní test (LR+)

$$\text{LR+} = \frac{P(+ | nemoc)}{P(+ | zdravý)} = \frac{\text{senzitivita}}{\text{FPR}} = \frac{\text{senzitivita}}{1 - \text{specifická}}$$

Likelihood Ratio pro negativní test (LR-)

$$\text{LR-} = \frac{P(- | nemoc)}{P(- | zdravý)} = \frac{\text{FNR}}{\text{specifická}} = \frac{1 - \text{senzitivita}}{\text{specifická}}$$

Příklad s čísly: Senzitivita = 99 %, specifická = 95 %

$$\text{LR+} = \frac{0,99}{0,05} \approx 19,8$$

$LR+ \approx 20$ znamená: pozitivní výsledek testu je zhruba 20× pravděpodobnější u nemocného pacienta než u zdravého. Čím vyšší $LR+$, tím silnější je důkaz ve prospěch nemoci. Čím nižší $LR-$ (pod 1), tím silněji negativní test nemoc vylučuje.

8. Bayesovo pravidlo v odds formě

Teď přichází hlavní myšlenka redesignu. Místo práce s pravděpodobnostmi kombinujeme **odds** a **Bayesův faktor** prostým násobením:

$$\text{posterior odds} = \text{prior odds} \times \text{Bayes factor}$$

Bayesovo pravidlo v odds formě

Příklad s čísly - prevalence 1 %

1. Prior odds (prevalence 1 %)

$$\text{prior odds} = \frac{0,01}{0,99} \approx 0,0101$$

2. Aplikace $LR+ \approx 20$

$$\text{posterior odds} = 0,0101 \times 20 \approx 0,202$$

3. Převod zpět na pravděpodobnost

$$p_{\text{post}} = \frac{0,202}{1+0,202} \approx 16,8\%$$

Výsledek (~17 %) odpovídá frekvenčnímu modelu s 1 000 pacienty (15,5 %). Nepatrný rozdíl je způsoben zaokrouhlením. Všimněte si elegance: nepotřebujeme počítat složené pravděpodobnosti – stačí jedno násobení.

9. Více testů za sebou

Jedna z nejhezčích vlastností odds formy je, jak přirozeně se rozšiřuje na **kombinaci více nezávislých testů**. Pokud má každý test Bayesův faktor $BF_1, BF_2, \dots, BF_n$, pak:

$$\text{posterior odds} = \text{prior odds} \times BF_1 \times BF_2 \times \dots \times BF_n$$

V logaritmickém měřítku se násobení mění na sčítání, což je základ tzv. **log-odds** reprezentace (využívané mj. v logistické regresi).

V klinické praxi to umožňuje:

- Začít s **předtestovou pravděpodobností** danou demografií a anamnézou pacienta.
- Každý výsledek (krevní marker, zobrazení, EKG) aplikovat jako další násobitel.
- Průběžně sledovat, jak se odds posouvají – a kdy jsou dostatečně přesvědčivé pro klinické rozhodnutí.

10. Negativní výsledky a LR–

Stejný princip platí i pro negativní test s LR–. Pokud je LR– výrazně menší než 1, negativní výsledek silně snižuje odds na nemoc.

Příklad: Prior pravděpodobnost 50 % (odds = 1), LR– = 0,1

$$\text{posterior odds} = 1 \times 0,1 = 0,1 \Rightarrow p = \frac{0,1}{1,1} \approx 9\%$$

Negativní test tak srazil riziko z 50 % na pouhých 9 %. Test s nízkým LR– je velmi dobrý v vylučování nemoci – zatímco test s vysokým LR+ je dobrý v jejím potvrzování.

11. Přínosy odds formy a praktické shrnutí

Intuitivita	Odds × faktor = nové odds. Žádná normalizace, žádné skryté součty.
Komunikovatelnost	LR+ nebo LR– je jedno číslo popisující sílu testu – snadno sdělitelné i zapamatovatelné.
Kompozice	Více testů = více násobení. V logaritmickém měřítku jen sčítáme.
Flexibilita	Prior odds může zohledňovat věk, pohlaví, rizikové faktory – nejen prevalenci.

Jak si to pamatovat - 4 kroky

1	Zjistí prevalenci / předtestovou pravděpodobnost → převed' na odds
2	Najdi LR+ nebo LR– testu
3	Posterior odds = prior odds × LR
4	Převed' zpět: $p = \text{odds} / (1 + \text{odds})$

12. Doporučené zdroje

- 3Blue1Brown – *The medical test paradox: Can redesigning Bayes' rule help?* (video + interaktivní lekce na 3blue1brown.com)
- 3Blue1Brown – *Bayes' theorem* (vizuální lekce ke klasickému Bayesovi)
- Wikipedia – *Bayes' theorem*
- Wikipedia – *Likelihood ratios in diagnostic testing*
- LessWrong / Arbital – *Bayes' rule: Odds form*
- J. Attia – *Using likelihood ratios to help interpret diagnostic tests*

Poznámka: Obrázky z lekce 3Blue1Brown jsou chráněny autorskými právy. Tento dokument s nimi počítá jako s externími zdroji, které si uživatel ručně stáhne z oficiální stránky 3blue1brown.com/lessons/better-bayes.